

Sveriges Apoteksförnings remissvar på Kontantutredningen (Fi2024/00068)

Sveriges Apoteksförning har inbjudits att svara på förslagen i Kontantutredningen. Apotek är en av de verksamheter som berörs direkt då förslagen innebär ett krav på att apotek ska ta emot kontanter. Idag är kontanter ett av flera möjliga betalningsmedel på nästan samtliga apotek och därmed innebär kravet i det korta perspektivet en liten påverkan. På längre sikt kan det dock bli mer utmanande beroende på hur kontanthanteringen i övrigt utvecklas i Sverige.

Föreningen ser positivt på förslag som stärker infrastrukturen för kontanthantering. Få utförare av och höga priser på de tjänster som erbjuds för kontanthantering är det som främst begränsar apotekens möjlighet att erbjuda kontant betalning idag. Med en väl fungerande infrastruktur för kontanthantering i samhället är det tveksamt om det krävs en lagreglering med specifika krav på apotek. Att apotek valts ut som en av de näringsgrenar som ska erbjuda kontant betalning beror delvis på att det finns ett större önskemål hos kunderna redan idag vilket apoteken givetvis vill tillgodose.

Som utredningen konstaterar är kontanter inte något som är den enda lösningen på utmaningar med betalmedel vid en kris utan det är snarare möjligheten till flera olika betalmedel som skapar ökad robusthet. De fördelar som framhålls med kontanter är bl.a. att de kan fungera i större utsträckning vid störningar i elförsörjning och tillgång till internet. För apoteken är en av de större riskerna avsaknad av el och internet då de normala möjligheterna till att expediera recept inte finns. Vid en sådan kris är möjligheten att betala med kontanter inte det som i första hand gör att apoteken kan hålla öppet utan det krävs andra åtgärder, vilka det arbetas med i andra utredningar och regeringsuppdrag.

Apotek hanterar kontanter idag

Nästan samtliga apotek som normalt tar emot kundbesök idag tar emot kontant betalning. Det finns ett fåtal apotek som inte accepterar kontanter. Detta är uteslutande apotek där kontanthanteringen tagits bort av säkerhetsskäl, oftast efter upprepade rån. Samtliga dessa apotek ligger i områden där det inom rimligt avstånd finns andra apotek så att inom lokalsamhället finns det alltid apotek idag som accepterar kontanter. Ett krav på att samtliga apotek ska hantera kontanter kan innebära att dessa apotek behöver stänga eller byggas om för att kunna arbeta med kontanter utan risk för rån. Utredningen öppnar upp för möjlighet att väga in personalens säkerhet i kraven på att acceptera kontanter även om det inte specificeras närmare. Föreningen ser att det därför bör kunna finnas möjlighet för dispens från kravet på kontanthantering på vissa apotek.

Det finns också ett antal renodlade e-handelsapotek. I regelverken för apotekstillstånd görs ingen principiell skillnad mellan ett e-handelsapotek och ett vanligt apotek med kundutrymme och det förekommer att kunder besöker e-handelsapotekens lager för att hämta läkemedel där. I dessa fall förekommer inte kontant betalning. E-handelsapoteken är bemannande och kan ta emot kunder, även om det då inte är tänkt att vara normalfallet. Utredningens förslag syftar till apotek som i huvudsak besöks av kunder ska acceptera kontanter och troligtvis inte e-handelsapotek. Detta behöver förtydligas i förordning eller föreskrift så att inte e-handelsapoteken blir skyldiga att hantera kontanter.

Kostnader för kontanthantering

Apotek är en bransch med hög omsättning men med låga marginaler. Det beror främst på att apotekens största omsättning kommer från receptbelagda läkemedel som ingår i läkemedelsförmånen. Dessa har en reglerad prissättning och en av myndigheten TLV bestämd handelsmarginal. Apoteken har ingen möjlighet att påverka denna marginal genom att på egen hand sätta priserna på läkemedel inom förmånen. Ökade kostnader slår därför hårt mot apoteksbranschens lönsamhet och därför blir kostnader för kontanthantering också mycket viktiga. Apotekens kunder önskar i relativt stor utsträckning fortsatt betala med kontanter och därför är det viktigt för branschen att det finns ett stort antal utförare av kontanthanteringstjänster som erbjuder bra service till rimliga priser till apoteken. Därför är föreningen positiv till regler som säkerställer en fungerande marknad för kontanthanteringstjänster.

En väl fungerande kontanthanteringsmarknad är viktigare än krav på apoteken

Med en väl fungerande marknad för kontanter ser apoteken inte att det krävs en specifik lagreglering med krav på apoteken att tillhandahålla kontant betalning. Utifrån apotekens kunders önskemål om att betala med kontanter ser vi att apoteken kommer att fortsätta att erbjuda detta brett. Vi förstår utredningens resonemang att kraven på apotek innebär en tydlig signal om kontanternas plats i betalkedjan men vi vill samtidigt framhålla att vi är en lite del av den totala kontantanvändningen idag. Krav på apoteken kommer därför vara en mycket liten del i att påverka den totala användningen av kontanter i samhället. Från vårt perspektiv är det därför viktigare att skapa en väl fungerande marknad för kontanthanteringstjänster än specifika och detaljerade krav på apotek. Om kontanthanteringen trots förslagen i utredningen fortsätter att minska finns en risk att apoteken står med ett krav som blir allt svårare och dyrare att upprätthålla utan att det ökar möjligheterna att upprätthålla möjligheterna till kontant betalning på andra ställen i samhället. Som vi utvecklar i följande avsnitt är kanske inte heller möjligheten till kontant betalning det viktigaste för att skapa en god tillgång till läkemedel till befolkningen i en krissituation.

Apotekens beredskap är beroende av andra åtgärder

Samhällets möjligheter att förse sin befolkning med läkemedel under kris och krig är viktiga för en god beredskap. Av den anledningen har det genomförts ett flertal utredningar samt tidigare och pågående regeringsuppdrag på området. Bland annat har det föreslagits inrättande av beredskapsapotek med vissa särskilda krav på apoteken och det har

genomförts övningar för att stärka apotekens möjligheter att verka under kris och krig. En viktig lärdom från detta är att apoteken är beroende av det omgivande samhället för att kunna fungera tillfredsställande. Många olika förslag har lyfts fram och arbete pågår med att vidareutveckla dessa. En tydlig utgångspunkt är att den digitala infrastrukturen behöver fungera. Förutom tillgång till recepten så är apoteken beroende av E-Hälsomyndighetens tjänster för prissättning och beräkningar av förmånskostnader. En ökad robusthet i dessa tjänster med alternativa lösningar vid störningar är därför av största vikt. Vid en nedgång av el och internet är det framförallt detta som begränsar apotekens möjlighet att bedriva sin verksamhet.

Men möjligheten att få betalt för utlämnade läkemedel är också en viktig komponent. Apoteken har redan idag möjligheter att fakturera egenavgiften vid kortare driftstörningar och merparten av ersättningen för receptläkemedel faktureras regionerna. Även om kontanthantering till viss del skulle underlätta en krissituation kommer betalflöden i stort vara något som behöver hanteras på andra sätt. Detta är något som också är uppmärksammat i de olika initiativ som finns på området.

Fredrik Boström
Chefsfarmaceut, Sveriges Apoteksförening
Stockholm, 2025-04-04